

نشر نویسه پاریس

فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان

نویسندگان:

هانیه یارمند / حسن عشایری

ویراستار:

پریسا بخشنده

فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان

نویسندگان:

دکتر هانیه یارمند

۱: دانش‌آموزانه دکتری زبان‌شناسی همگانی،

دکتر حسن تمشایری

۲: عضو هیئت علمی دانشکده علوم پردازی ایران،

ویرجستان،

دکتر یوژینا پشانه،

۳: دانش‌آموزانه دکتری زبان‌شناسی همگانی،

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

- سرشناسه یارمند، هائیه، ۱۳۶۰ -
عنوان و نام پدیدآور فرهنگ توصیفی عصب‌شناسی زبان‌یستندگان هائیه یارمند، حسن عشایری، ویراستار پرینسا پخشنده
مشخصات نشر تهران : نشر نویسه، پاریس، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری ۲۳۲ صفحه
شابک ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۱۹-۴۰-۷
- وضعیت فهرست نویسی فیبا
موضوع عصب‌شناسی زبان -- واژه‌نامه‌ها -- فارسی
موضوع فارسی -- واژه‌نامه‌ها - انگلیسی
موضوع زبان انگلیسی -- واژه‌نامه‌ها - فارسی
نشانه افزودن عشایری، حسن، ۱۳۲۰ -، نویسنده
نشانه افزودن پخشنده، پرینسا، ۱۳۶۵ -، ویراستار
- رده بندی کنگره QP۲۱۶
رده بندی دیویی ۸۲۳۶/۶۱۲
شماره کتابشناسی ملی ۶۱۱۹۱۲۲
- Neurolinguistics -- Dictionaries -- Persian
Persian language -- Dictionaries -- English
English language -- Dictionaries -- Persian

فرهنگ توصیفی تمصب‌شناسی زبان

نویسندگان: هانیه یارمند / حسن عشایی

ویراستار: پریسا بخشنده

آتلیه نشر نویسه پارسی: STUDIO FIVE

ناشر: نشر نویسه پارسی

دفتر انتشارات: ۰۲۱-۷۷۰۵۳۲۴۶

نماینده فروش: کتابفروشی توس: ۶۶۴۶۱۰۰۷

سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۴۵۴۵۵۴۱۴۲

وبگاه: www.neveeseh.com

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۶۴۹-۴۰-۷

چاپ و صحافی: روز

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به «نشر نویسه پارسی» است.
تکثیر و انتشار این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی ممنوع و مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

فرهنگ‌نامه‌ها	شماره مسلسل انتشارات
۶	۹۳

فهرست مطالب

۷	پیشگفتار
۹	نشانه‌های اختصاری
۱۱	فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای فارسی
۱۹۷	فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای لاتین
۲۲۷	فهرست منابع

کتاب حاضر تلاشی است در راستای فراهم آوردن مجموعه‌ای کامل و در عین حال ساده از مفاهیم عصب‌شناسی زبان با تکیه بر منابع اصلی و پایه. عصب‌شناسی زبان، مطالعه‌ی چگونگی پردازش اطلاعات زبانی در مغز است. در عصب‌شناسی زبان، رابطه‌ی زبان و برقراری ارتباط از جنبه‌های مختلف عملکرد مغز بررسی می‌شود و همچنین توضیح داده می‌شود که چگونه مغز، زبان و ارتباطات زبانی را درک و تولید می‌کند. در این علم، نظریه‌ی عصب‌شناسی و نظریه‌ی زبانی پیوند داده می‌شوند. به غیر از عصب‌شناسی و زبان‌شناسی، روان‌شناسی زبان نیز از دیگر منابع اصلی عصب‌شناسی زبان است. عصب‌شناسی زبان ارتباط تنگاتنگی با روان‌شناسی زبان دارد اما تکیه اصلی بر مطالعات مغز است و با سطوح ساختاری مرتبط است؛ برخلاف روان‌شناسی زبان که با سطوح عملکردی زبان ارتباط دارد. با توجه به میان‌رشته‌ای بودن این رشته و ارتباط تنگاتنگ آن با دیگر رشته‌ها، دسترسی به منبع جامع که دربرگیرنده مفاهیم پایه و اصلی در این رشته باشد دشوار است. به خصوص در ایران که سابقه این رشته حدوداً چند دهه است و هنوز منابع فارسی جامع در این حوزه مشاهده نمی‌شود، بنابراین لزوم وجود یک فرهنگنامه جامع برای کاربران این رشته ضروری و سودمند است. هدف از نوشتن این فرهنگ توصیفی، در دسترس ساختن واژگان کلیدی و مفاهیم پایه و اساسی این رشته برای تمام دانشجویان، اساتید و متخصصینی است که در این رشته و یا رشته‌های مرتبط مطالعه و تحقیق می‌کنند.

کتاب حاضر شامل یک بخش اصلی تحت عنوان «فرهنگ واژه‌ها به ترتیب الفبای فارسی» است. در این قسمت مفاهیم انگلیسی بنیادین رشته عصب‌شناسی زبان همراه با معادل فارسی و نیز توصیف مرتبط با آنها ارائه شده است. علاوه بر بخش اصلی فرهنگنامه، جهت تسهیل در پیدا کردن واژه‌هایی که خواننده معادل فارسی آنها را نمی‌داند، بخشی تحت عنوان «فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای لاتین» نیز ارائه شده است که نمایه‌ای انگلیسی به فارسی از کلیه مفاهیم بیان شده در کتاب است.

با توجه به اینکه فرهنگستان زبان فارسی، یگانه مرکز سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی زبان و ادب فارسی در ایران است، تلاش شد در این مجموعه جهت معادل‌گزینی مفاهیم از منابع موجود در این مرکز استفاده شود و معادل‌های تأییدشده آنها برای واژگان لاتین انتخاب شد، به جز مواردی که هنوز معادلی برای زبان فارسی پیشنهاد نداده‌اند. همچنین در راستای ارائه تعاریف کامل و در عین حال کوتاه نیز از منابع تخصصی بهره گرفته‌ایم که اساتید بنام ایرانی و غیرایرانی در این رشته و رشته‌های مرتبط تألیف و ترجمه کرده‌اند. البته نوشتار حاضر، تلاشی مقدماتی است و امید است که زمینه معرفی ابعاد گسترده‌تری از عصب‌شناسی زبان را متناسب با نیاز علمی رشته‌های مرتبط، فراهم سازد. با توجه به اینکه این مجموعه اولین فرهنگنامه تخصصی در این رشته است، خالی از کاستی نخواهد بود و مطمئناً پیشنهادات، نقطه نظرات و انتقادات پژوهشگران و اساتید عزیز باعث کامل‌تر شدن مدخل‌ها و همچنین بهتر شدن کیفیت تعاریف مرتبط با مدخل‌ها خواهند شد.

نویسندگان

اسفند ۱۳۹۸

نشانه‌های اختصاری

که مت.

۱- مترادف

که متض.

۱- متضاد

که ( )

۱- برای نشان دادن معادل و یا نام دیگری برای یک مفهوم. برای مثال:

بخش‌های پسین (خلفی) posterior parts

۲- برای آوردن نشانه اختصاری یک واژه یا یک اصطلاح. برای مثال:

آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون Boston Diagnostic Aphasia examination (BDAE)

که ←

۱- برای ارجاع به مدخلی دیگر در فرهنگنامه. برای مثال:

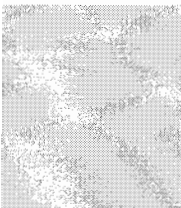
افزایش addition

نوعی خطای زبانی است که در آن آوا، تکواژ، کلمه و گاهی ترکیبی از چند حرف که معنای مشخصی هم ندارند به واحد زبانی اضافه می‌شود.

← speech errors

در این مثال جهت فهم بهتر خواننده پیشنهاد شده است توضیحات مرتبط با "speech errors" که واژه شامل است نیز مطالعه شود.

فهرست واژه‌ها به ترتیب الفبای فارسی

parameter setting

آرایش پارامتری

در نظریهٔ دستوری، مفهومی ناظر بر اینکه کودکان با پارامترهای دستوری متولد می‌شوند که برای ارزش‌های خاصی از پیش تنظیم شده‌اند. در اینجا، به فراگیری زبان به‌مثابهٔ تنظیم این پارامترها طبق ارزش‌های زبان مادری شخص، نگریده می‌شود.

relaxation

آرمیدگی

فرایندی که در آن یک شبکهٔ عصبی مصنوعی، به‌حالتی ثابت از برانگیختگی می‌رسد.

thought experiment

آزمایش فکری

استفاده از تصور برای کاوش طبیعت.

word association test

آزمون تداعی واژه

۱. یکی از قدیمی‌ترین آزمون‌ها برای مطالعهٔ روابط معنایی است. این آزمون را سرفرانسیس گالتون^۱ در سال ۱۸۷۹ ابداع کرد.
۲. آزمونی که در آن کلمه‌ای به شخص عرضه و از او خواسته می‌شود؛ اولین کلمه‌ای که به ذهنش متبادر می‌شود را بیان کند.

^۱ Sir Francis Galton

Boston Diagnostic Aphasia Examination (BDAE)

آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون

محققین مکتب بوستون، آزمون تشخیص زبان‌پریشی بوستون (BDAE) را طراحی کردند. براساس این آزمون هشت نوع زبان‌پریشی تعریف شد که عبارتند از: زبان‌پریشی ورنیکه، زبان‌پریشی حسی فراقشری، زبان‌پریشی انتقالی، زبان‌پریشی حرکتی فراقشری، زبان‌پریشی بروکا، زبان‌پریشی کلی، نام‌پریشی و زبان‌پریشی منطقه گفتار جدا شده. لازم به ذکر است که پنج نوع اول زبان‌پریشی قبلاً در مدل لیستهایم نیز ارائه شده بود.

← مکتب بوستون

Pyramids and Palm Trees

آزمون درخت خرما و هرم

یکی از روش‌های بالینی در رویکرد عصب‌روان‌شناسی شناختی است (هاروارد^۱ و پاترسون^۲ ۱۹۹۲). مناسب برای ارزیابی زبان‌پریشی در افراد ۱۸ تا ۸۰ سال است. به کمک کلمات و تصاویر، توانایی معنایی فرد را ارزیابی می‌کند؛ بررسی می‌کند که فرد با توجه به کلمات و تصاویر تا چه سطحی معنای درست را متوجه می‌شود.

← عصب‌روان‌شناسی شناختی

TOLD-P:3. test of language development

آزمون رشد زبان تلد-پی:۳

آزمون رشد زبان تلد-پی:۳ یکی از با سابقه‌ترین، معتبرترین، رایج‌ترین و جامع‌ترین آزمون‌ها در زمینه سنجش رشد زبانی کودکان است. این آزمون که برای سنجش رشد زبانی کودکان ۴ تا ۸ سال به کار می‌رود مبتنی بر یک مدل دو بُعدی است که در یک بُعد آن، نظام‌های زبان‌شناختی با مؤلفه‌های گوش کردن، سازماندهی و صحبت کردن قرار دارد و در بُعد دیگر آن، مختصات زبان‌شناختی با مؤلفه‌های معناشناسی، نحو و واج‌شناسی قرار دارد.

¹ David Harward

² Karalyn Patterson

NEWSHA developmental scale

آزمون سنجش رشد نیوشا

آزمونی که مهارت‌های رشدی کودکان را در حیطه‌های شنوایی، زبان دریافتی، زبان بیانی، گفتاری، شناختی، ارتباط اجتماعی و مهارت‌های حرکتی ظریف و درشت ارزیابی می‌شود. این آزمون برای کودکان فارسی زبان از بدو تولد تا شش سالگی تهیه و هنجار شده است.

language pathologist

آسیب‌شناس زبان

متخصصی است که از تخصصی که در زمینه زبان‌پریشی دارد و رویکردهای نظری و بالینی در درمان اختلالات زبانی بهره می‌برد و به درمان مشکلات زبانی می‌پردازد.

متخصصی که با استفاده از تخصص خود در زمینه زبان‌پریشی با رویکردهای نظری و بالینی به تشخیص و درمان مشکلات و اختلالات زبانی می‌پردازد.

language pathology

آسیب‌شناسی زبان

مطالعه کلیه مشکلات زبانی غیرطبیعی و غیرارادی مانند اختلالات گفتاری، شنیداری و نوشتاری به منظور تشخیص و درمان.

left –hemisphere damage (LHD)

آسیب نیمکره چپ

آسیب در نیمکره چپ مغز باعث بروز نشانه‌های زبان‌پریشی در افراد می‌شود. با توجه به جایگاه و شدت آسیب در نیمکره چپ، فرد دچار اختلال در جنبه‌های مختلف مهارت‌های کلامی مانند تولید یا درک کلام می‌شود.

right –hemisphere damage (RHD)

آسیب نیمکره راست

آسیب نیمکره راست مغز، نقص‌هایی را به وجود می‌آورد که به شدت به کاربرد زبان در بافت، مرتبط است. برخلاف اینکه نیمکره راست نقش زیادی در پردازش

جنبه‌های اصلی زبان مانند واج‌شناسی، صرف و نحو در افراد عادی ندارد؛ اما در مجموعه‌ای از جنبه‌های فrazبانی مشارکت عمده‌ای دارد. با آسیب نیمکره راست، تعداد زیادی از توانایی‌های کاربردشناختی فرد، دچار اختلال می‌شود برای مثال فرد توانایی درک شوخی، طنز، معنای ضمنی، متناسب بودن گفتمان، دانش مخاطب و نظایر اینها را از دست می‌دهد. به‌طور کلی اگرچه توانایی‌های زبانی این افراد، به‌وضوح بیماران زبان‌پیش، آسیب ندیده است؛ اما دارای اختلالات زبانی و ارتباطی هستند.

chaos

آشوب

خصوصیتی از یک سامانه پویا که به تغییرات جزئی، بسیار حساس است.

fresh start

آغاز مجدد

نوعی خودویرایی که در آن سخنگو، ساختار نحوی اولیه را برمی‌دارد و ساختاری جدید به جای آن قرار می‌دهد.

← بازگشت پیش‌گرا

← ویرایش آنی

← خودویرایی

initiation

آغازش

حرکت بالا و پایینی اندام‌های گفتار است که باعث جریان هوا در مجرای آوایی برای تولید آواهای زبانی می‌شود.

← آغازش‌گر

initiator

آغازش‌گر

هر یک از اندام‌های گفتار که در جریان تولید آواهای زبانی باعث آغازش شوند.

← آغازش

از کتاب: روان‌شناسی زبانی، دکتر علی‌اکبر ساداتی، انتشارات آوا، تهران، ۱۳۸۵

onset

آغازه

بخش آغازین هجا که قبل از هسته می‌آید.

← پایانه

simple onset

آغازۀ ساده

آغازه‌ای که از یک همخوان تشکیل شده است.

← آغازۀ مرکب

← آغازه

complex onset

آغازۀ مرکب

آغازه‌ای در هجا که از بیش از یک همخوان تشکیل شده است.

← آغازه

← آغازۀ ساده

aphemie

آفمی

واژه آلمانی، به معنای «تکرار بد» که اصطلاح زبان‌پریشی جایگزین آن شد.

← زبان‌پریشی

ACT (Adaptive Control of Thought)

آکت

سرواژه انگلیسی، به معنای «کنترل تطبیق‌پذیر تفکر»، نظریه‌ای رایانشی از تفکر که جان آندرسون آن را مطرح کرد.

axon

آکسون

آکسون در نورون، امتدادی است که تکانه‌ها را از جسم سلولی دور می‌کند. آکسون با غلاف میلین احاطه می‌شود.

آگاهی خود ادراکی

autonoetic consciousness

نوعی آگاهی که در آن انسان زمان را به صورت گذشته، حال یا آینده تجربه می‌کند.

آگاهی فرازبانی

metalinguistic awareness

توانایی تبدیل صورت‌های زبانی به موضوعی است برای مطالعه و پرداختن به آنها به مثابه امری مستقل. آگاهی فرازبانی، نوع خاصی از توانش زبانی است، نوعی که لوازم شناختی خاصی را می‌طلبد و به نظر می‌رسد که حصول آن به اندازه توانش‌های گفتن و گوش کردن سخن، سهل و همگانی نیست.

آلزایمر

Alzheimer

نوع شایع بیماری زوال عقل است. در کلام افراد مبتلا به آلزایمر، کاربردشناسی و معنی‌شناسی به وضوح تحت تأثیر قرار می‌گیرد. در شروع بیماری زوال عقل آلزایمری، لب‌آهیانه‌ای چپ، میانی و مناطق قشری نو از لب‌آهیانه‌ای آسیب می‌بیند و باعث بروز مشکل در اصلاح یا بازیابی واژه می‌شود و در نتیجه منجر به کاهش روانی کلام می‌شود. در مرحله بعد، آسیب منطقه اتصال پس‌سری - گیجگاهی - آهیانه‌ای چپ منجر به بروز علائم زبان‌پریشی حسی فراقشری می‌شود و در مراحل نهایی، آسیب به منطقه پیشین مغز گسترش یافته و منجر به زبان‌پریشی کلی می‌شود. جنبه‌های خودکار زبان تا اواخر بیماری حفظ می‌شوند.

← زوال عقل

← زبان‌پریشی کلی

← زبان‌پریشی حسی فراقشری

آماده‌سازی معنایی

semantic priming

روالی تجربی که در آن یک کلمه قبل از کلمه‌ای دیگر (کلمه هدف) ارائه می‌شود و زمان لازم برای بازیابی یا فعال‌سازی کلمه هدف را کاهش می‌دهد.

blend

آمیختگی

نوعی خطای گفتاری است که در آن دو یا چند کلمه با یکدیگر در هم می‌آمیزند.

← خطاهای گفتار

cerebral angiography

آنژیوگرافی مغز

یکی از روش‌هایی که در مطالعات سنتی به منظور ارزیابی ساختار عروقی مغز استفاده می‌شد.

phone

آوا

در مطالعات مربوط به زبان، آوا کوچکترین واحد آوایی قابل تقطیع گفتار است.

dysphonic

آواپریش

فردی که اختلال در رمزگذاری صداها یا مرتبط با حروف دارد.

phonetician

آواشناس

پژوهشگر علم آواشناسی.

Phonetics

آواشناسی

مطالعه علمی آواهای گفتار را آواشناسی گویند. آواشناسی انواع گوناگون دارد که عبارتند از آواشناسی تولیدی، آواشناسی صوتی و آواشناسی شنیداری.

← آواشناسی صوتی

← آواشناسی تولیدی

← آواشناسی شنیداری